

**ПУБЛІЦИСТИКА В. В. ШУЛЬГІНА В ГАЗЕТІ «Киевлянин»
ПІД ЧАС ІСТОРИЧНОГО ПЕРЕЛОМУ 1917 р.**

В статті автор аналізує діяльність В. В. Шульгіна в сімейному дітищі газети «Киевлянин». Розкриває ідеї публіциста та політика В. В. Шульгіна щодо подальшого політичного та економічного розвитку постімперського державного утворення. Автор розмірковує над питанням приналежності В. В. Шульгіна до рядів «антисемітів» та «монархістів» в досліджуваний період.

Ключові слова: В. В. Шульгін, «Киевлянин», революція, контрреволюція, антисемітизм.

**Публицистика В.В. Шульгина в газете «Киевлянин» во время
исторического перелома 1917 г.**

В статье автор анализирует деятельность В.В. Шульгина в семейном детище газеты «Киевлянин». Раскрывает идеи публициста и политика В.В. Шульгина по дальнейшему политическому и экономического развития постимперского государственного образования. Автор размышляет над вопросом принадлежности В.В. Шульгина в ряды «антисемитов» и «монархистов» в исследуемый период.

Ключевые слова: В.В. Шульгин, «Киевлянин», революция, контрреволюция, антисемитизм.

**The publicism V.V. Shulgin in the newspaper "Kievlyanin" during
the historical break of 1917**

In the article the author analyzes the activities V. Shulgin dual-core processing in a family newspaper «Kyivlyanyn». Publicist reveals ideas and policies V. Shulgin further political and economic development of post-imperial state formation. The author reflects about supplies V. Shulgin the ranks of "anti-Semites" and "monarchists" in the study period.

Keywords: V. Shulgin, «Kyivlyanyn», revolution, counterrevolution, anti-Semitism.

«Не скажу, чтобы вся Дума желала революции: это было бы неправдой... Но даже не желая этого, мы революцию творили... Нам от этой революции не отрезаться, мы с ней связались, мы с ней спаялись и несем за это моральную ответственность⁸⁴»

В.В. Шульгин

1917 р. - переломний рік в історії Російської державності. За нетривалий час відбулись значні перетворення в політичному та економічному житті держави⁸⁵. Василю Віталійовичу Шульгіну довелося бути не лише свідком зламу старих порядків та намагання побудови нових, але й приймати безпосередню участь в деяких з них. Варто наголосити, що йому разом з Олександром Івановичем Гучковим випала доля особисто приймати документ про зречення від престолу з рук останнього імператора Російської імперії – Миколи II.

Російська держава пережила момент упадку матеріальних та духовних цінностей. Втрачала актуальність століттями сформована «національна» ідея: «За віру, царя та Вітчизну», яка відбилася у свідомості широкого загалу населення. Більшість населення вже не розуміла, що взагалі відбувається, а найголовніше – як надалі будувати власне життя. Досі були невирішеними «вічні проблеми» – аграрна та робітничая, що ще більше загострило відносини між селянами та міськими робітниками⁸⁶.

В. В. Шульгін на сторінках газети «Киевлянин», постає перед нами не лише як високоякісний журналіст, але й як освічений аналітик. Тим не менш, його не варто відносити до тих, кого нині

⁸⁴ Жуков Д. А. Сны Шульгина / Д. А. Жуков – М.: Книжный клуб, 2013. – С. 313.

⁸⁵ Будник Г. А. Новые подходы к изучению революции 1917 г. в России / Г. А. Будник [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://ispu.ru/files/str_40-44.pdf (23.55; 06.03.2017)

⁸⁶ Волобуев П. 1917 год: была ли альтернатива?. / П. Волобуев [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://scepsis.net/library/id_1504.html (23.55; 06.03.2017)

називають «сучасним терміном «акули пера», до тих хто робить власний рейтинг завдяки популярному та скандальному матеріалу.

Розглядаючи питання національно-автономного устрою, «Росії без царя», на сторінках газети «Киевлянин» В. В. Шульгін говорив досить відверто. Він визнавав право народів на автономію, але забігав набагато десятирічч наперед, даючи зрозуміти що під час війни такі доленосні рішення не приймаються. На його думку, врахувати хоча б частково інтереси всіх мешканців неможливо, а різати території держави по «живому» було б небезпечним. Автор визнавав українців як окрему націю, яка має право на автономію. Однак, в умовах військового часу він виділяв єдину можливу мету: збереження цілісності держави⁸⁷, оскільки, на його думку, будь-яка влада в той період не була стабільною, і неминучим було б руйнування планів одноденних управлінців.

Розглядаючи питання державного устрою, В. В. Шульгін вважав недоцільним існування чотирьох окремих «Особливих комітетів», у яких по суті було відсутнє єдине керівництво. Він пригадував, що єдине об'єднане засідання, яке було проведено з ініціативи військового міністра та не увінчалось успіхом. Василь Віталійович закликав до створення єдиного органу під керівництвом військового міністра. На його думку, до складу цього органу варто було б включити міністрів: землеробства та фінансів, шляхів сполучення, закордонних справ, морського, промисловості та торгівлі, а також окремих членів Державної Ради та Державної Думи. Головну мету діяльності цього органу, він вбачав в вирішенні оборонного питання. Ця установа повинна була б консолідувати сили вже існуючих «Особливих комітетів»⁸⁸.

Перед тим як робити огляд подій, які відбуваються в країні та місті В. В. Шульгін намагався розтлумачити широкому загалу новомодну термінологію. Зокрема, контрреволюція⁸⁹, за його визначенням, це рух проти революції. Саму ж революцію та її

⁸⁷ Киевлянин, № 14, 1917.

⁸⁸ Киевлянин, № 34, 1917.

⁸⁹ Киевлянин, №123, 1917.

діячів Василь Віталійович поділяв на два різновиди. Лозунгом революції першого типу, автор називав: «За Росію», а другого: «За братерство з Німеччиною». Маючи славу монархіста, він критикував самодержцзя за неспроможність вести військові дії, а також не здатність одягти та нагодувати армію. Не менш важливим, на його думку, було завдання піднесення її бойового духу. В. В. Шульгін критикував революцію другого типу, оскільки вона дала змогу, використовувати Німеччині земельні ресурси. Варто пам'ятати, що в цей же час ані селяни, а не робітники не страждали від надлишків зерна. Журналіст акцентував увагу на тому, що революція розпочалась безпосередньо з думських кулуарів, хоча більшість депутатів звичайно не розуміли, що вони власними руками творять «революцію». В той же час, він вказував, що у разі розгортання революції другого типу варто було б очолити боротьбу проти неї.

З початком Першої світової війни В. В. Шульгін поступово відступав від принципових антисемітських позицій. Він, звертав увагу громадськості на той факт, що єврейське населення на рівні з іншими громадянами виступало в боротьбі за єдину мету — перемогу над зовнішнім ворогом. Прикладом, на його думку, мало слугувати «петроградське єврейство», для яких оборона держави ставилася в якості першочергового завдання. Оскільки вороже налаштоване до єврейського населення російське керівництво відтепер не вважало єврейство особливою загрозою для імперії, частина парламентаріїв виступили за скасування існуючих, щодо них обмежень. Важливу роль в воєнний час відігравала єврейська преса, яка була чи не найбільш масовою.

Далі на сторінках «Киевлянина» ми маємо змогу прослідкувати, яскраві приклади, коли євреї, працювали задля загальної пануючої на той час революційної ідеї. Водночас публіцист В. В. Шульгін вказував на те, що значний відсоток єврейства був серед більшовиків, які, на його думку несли за собою загрозу державі. Василь Віталійович, виступав проти підписання сепаратного миру, тому що наслідком мала стати фактична окупація держави зі сторони Німеччини. На його думку,

існував лише один шлях не потрапити до «німецько-більшовицького рабства» — об'єднання народів⁹⁰.

«Людина свого часу», В. В. Шульгін намагався розкрити питання необхідності існування Російської держави. Він зачіпав проблему дезорганізації в армії, яка мала б привести до падіння держави в цілому, а згодом призвести до пролиття крові та анархії. В своїй публікації Василь Віталійович прогнозував розкол в середині держави по відношенню до союзу з Німеччиною. Автор застерігав, що ця ворожнеча могла затягнутися на покоління, і дійсно, колишню Російську імперію незабаром очікували події Громадянської війни⁹¹.

Далі на сторінках газети «Киевлянин» В. В. Шульгін підкреслював, що пріоритетним для Російської держави було питання взаємовідносин з іншими державами. Під кінець війни виділилося два погляди. Згідно першого, варто було укласти сепаратний мир з Німеччиною. Іншою ідеєю було продовження виконання своїх зобов'язань перед державами Антанти. Обираючи, перший шлях, неминучою мала стати громадянська війна. На думку автора, суперечка розгорнулася би в першу чергу між двома партіями: німецької партії і партії союзників, тож, він звинувачував більшовиків за їх позицію.

В. В. Шульгін, аналізуючи політичну ситуацію, акцентував увагу на тому, що існуюча влада не підтримала би укладання союзу з Німеччиною. Це викликало б необхідність захвату влади зі сторони більшовиків. У той же час, Німеччина була зацікавлена в поповненні хлібних запасів. Прогнозував Василь Віталійович і інший шлях розвитку подій: поступове завершення війни, за рахунок поступок Російській державі. Тоді як наслідок була б, окупація окремих регіонів і необхідність матеріальних компенсацій. Тобто, мир з анексією і контрибуцією. На думку автора, це викликало негайну необхідність визначення позиції стосовно відносин з Німеччиною⁹².

⁹⁰ Киевлянин, №127, 1917.

⁹¹ Киевлянин, №125, 1917.

⁹² Киевлянин, №134, 1917.

Особливу увагу він приділив юридичній основі даної проблеми, а саме чи варто зараз напівлегітимному уряду вирішувати долю держави з багатомільйонним населенням, та розподіляти територію в сотні тисяч гектарів. В. В. Шульгін вказував на необхідності закладання правових основ для того, щоб наступна влада, яка була б визнана міжнародною спільнотою мала б змогу вирішити це питання назавжди.

За два дні до проголошення Першого універсалу УЦР, де ключовим пунктом було проголошення автономії УНР в складі 9 губерній, на сторінках газети «Киевлянин» з'явилася нова стаття Василя Віталійовича. В ній він, розглядав проблему самоідентичності, яка загострилась на той час з причин економічного характеру.

Варто відзначити, що у подальших публікаціях палкий патріот єдиної та неподільної Російської держави, В. В. Шульгін, все ж визнав існування української нації. Однак висував питання взаємовідносин з центральним органом влади – Тимчасовим урядом.

У наступних номерах газети В. В. Шульгін наводив приклад, щодо того якою була мала бути реакція на виникнення певного «монархічного» союзу. Це об'єднання, мало на меті проведення активної агітації серед населення, а також проведення виступів проти існуючої влади і врешті-решт проголошення себе єдиною законною владою. Безперечно, що існування подібного союзу було недоцільним, а припинення його діяльності слід супроводжувати арештами та штрафами⁹³.

В випуску за 15 червня 1917 р. Василь Віталійович вказував на те, що більшовики, не знайшовши підтримки з боку Всеросійського з'їзду представників солдатських та робочих депутатів, перейшли до реалізації підготовленої демонстрації. На його думку, це мало б загрожувати не просто страйком або невеликим мітингом, а згодом розгортанням громадянської війни. Плани, щодо підготовки до заворушень з боку більшовиків та Вільгельма вийшли за межі вузького кола. Через це в столиці було

⁹³ Киевлянин, №142, 1917.

заборонено проведення будь-яких мітингів та закликали впродовж трьох днів не полишати власних домівок⁹⁴.

В цьому ж випуску газети В. В. Шульгін розглядав питання мовної політики в школах. Цікаво, що виступаючи загалом проти української національної ідеї, автор звертає увагу на те, що коли постало питання загального переведення шкіл на українську мову навчання, то серед представників інтелігенції знайшлось чимало тих, хто виступив проти цього.

У одному з випусків газети Василь Віталійович, порівнює російську армію в роки Першої світової з військовими формуваннями Австрії, Німеччини, Англії, Франції в той же час. Автор вказував, що армії цих держав по мірі своїх можливостей, віддавали свій військовий борг своїй вітчизні. Він підкреслює наявність твердого характеру та бойового духу на початку війни, який не полишав солдат навіть під час відступів. В. В. Шульгін акцентує увагу, на втраті військового потенціалу Російської держави та відсутності бажання воювати серед населення. За своєю структурою російська армія майже не відрізнялась від передових частин вищевказаних держав. Першою загальною рисою варто виділити, наявність особового командування призначених керівників різних ступенів та рангів. Особливістю було те, що в Росії з 1917 р. було введено інше керівництво в обличчі – виборних комітетів. Василь Віталійович відзначав визначну роль комітетів, які на думку громадськості, урятували армію від втечі. Однак при всій вираженій повазі до комітетів та відданість Батьківщині, на думку автора, вони були не здатні врятувати російську армію⁹⁵.

Таким чином, Василь Віталійович Шульгін під час буремних подій 1917 р. продовжив активну публіцистичну діяльність на шпальтах газети «Киевлянин». Він публікував здебільшого статті присвяченні хроніці політичних подій, які відбувалися на постімперському просторі, а також національним протиріччям. Важливим моментом в його публікаціях було звертання до термінології, яка або маловідома широкому загалу, або мала різні

⁹⁴ Киевлянин, № 143, 1917.

⁹⁵ Киевлянин, № 172, 1917.

трактування, що викликало суперечки серед народних мас та інтелігенції. Першочергову увагу також було приділено формуванню збройних сил, що було принципово важливим у міжвоєнний період.

Науковий керівник – *Шкляєв Ігор Миколайович*,
доцент кафедри нової та новітньої історії, кандидат історичних наук.